

Tin buồn

Tạp chí Dân tộc học cùng gia đình vô cùng thương tiếc báo tin: GS. **Đặng Nghiêm Vạn**, sinh năm 1930 tại Quảng Ninh, nguyên là cán bộ giảng dạy tại Bộ môn Dân tộc học, Khoa Lịch sử của Trường Đại học

Tổng hợp Hà Nội; nguyên Phó Viện trưởng Viện Dân tộc học; nguyên Viện trưởng đầu tiên của Viện Nghiên cứu Tôn giáo thuộc Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam; nguyên Tổng Biên tập Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo; Huy chương Kháng chiến hạng Nhất, Huân chương chống Mỹ cứu nước hạng Nhất, Kỷ niệm chương “Vì sự nghiệp đại đoàn kết dân tộc”, Huy hiệu 50 năm và 60 năm tuổi Đảng, do tuổi cao, bệnh nặng đã tạ thế ngày 19 tháng 10 năm 2016 (tức ngày 19 tháng 09 năm Bính Thân), tại thành phố Hồ Chí Minh, hưởng thọ 86 tuổi.

Tạp chí Dân tộc học

MỘT SỐ ĐÓNG GÓP CỦA GS. ĐẶNG NGHIÊM VẠN TRONG NGHIÊN CỨU VỀ ĐẤT ĐAI TÂY NGUYÊN

Bùi Minh Đạo

GS. Đặng Nghiêm Vạn là một trong những người đặt nền móng cho xây dựng ngành dân tộc học và tôn giáo học Việt Nam. Đến nay, đã có nhiều bài viết về đạo đức, phẩm chất tốt đẹp và những đóng góp

to lớn của Giáo sư cho khoa học. Bài viết nhỏ này sơ lược những đóng góp của ông trong nghiên cứu về một vấn đề quan trọng và nóng bỏng ở Tây Nguyên: vấn đề đất đai, hay vấn đề sở hữu và quản lý đất rừng Tây Nguyên.

Do tính thời sự của vấn đề, GS. Đặng Nghiêm Vạn quan tâm đến đất đai Tây Nguyên ngay từ thập niên đầu sau ngày miền Nam giải phóng (1975) và có những đóng góp to lớn về vấn đề này trong thập niên 1980, khi ông tham gia nghiên cứu Chương trình Tây Nguyên I (1979 - 1984) và Chương trình Tây Nguyên II (1986 - 1989). Có nhiều bài viết của GS. Đặng Nghiêm Vạn về đất đai Tây Nguyên được công bố, đặc biệt là các bài trong sách *Tây Nguyên trên đường phát triển* (Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 1989) và trên *Tạp chí Dân tộc học*, số 1&2 năm 1988. Qua các công trình đó, có thể nhận thấy một số luận điểm quan trọng của ông như sau:

Thứ nhất, ở Tây Nguyên, đất đai - thực chất là đất rừng và tài nguyên đất rừng vốn thuộc quyền sở hữu của cộng đồng buôn làng dân tộc tại chỗ. Điều này mâu thuẫn với quyền sở hữu đất đai toàn dân của Nhà nước ta.

Thứ hai, sau ngày miền Nam giải phóng, do không giải quyết mâu thuẫn giữa sở hữu cộng đồng với sở hữu toàn dân về đất đai ở Tây Nguyên nên dẫn đến hàng loạt những lộn xộn và mâu thuẫn đất đai.

Thứ ba, do một số nông lâm trường, địa phương lấy danh sở hữu đất đai toàn dân đã sử dụng quá nhiều đất, khiến người dân tại chỗ thiếu đất sản xuất và mất đất rừng, làm cho khiếu kiện, tranh chấp đất đai kéo dài và trên quy mô lớn.

Thứ tư, giải quyết vấn đề đai Tây Nguyên cần có hiểu biết đầy đủ truyền thống sở hữu, quản lý đất rừng, từ đó, giải quyết vấn đề quyền làm chủ với đất đai của người dân tại chỗ.

Thứ năm, việc đưa người dân tại chỗ ở Tây Nguyên vào các nông lâm trường và hợp tác xã nông nghiệp những năm thập niên 1980 theo kiểu đánh trống ghi tên là không phù hợp, sớm muộn cũng bị tan rã; và hệ quả là người dân tại chỗ lại mất đi phần lớn đất canh tác, dẫn đến đói nghèo, khiếu kiện, tranh chấp đất đai quy mô lớn.

Thứ sáu, di dân người Kinh xây dựng kinh tế mới và định canh, định cư cho dân tộc tại chỗ ở Tây Nguyên về chủ trương không sai, song chưa có hình thức và bước đi phù hợp, dẫn đến tái du cư, du canh và mất rừng, mất đất của người dân tại chỗ.

Thứ bảy, điểm quan trọng để giải quyết vấn đề xã hội ở Tây Nguyên là chính sách dân tộc và thực hiện chính sách dân tộc, trong đó cốt lõi là thực hiện quyền làm chủ của người dân tại chỗ với đất rừng.

Thứ tám, để giải quyết vấn đề đất đai Tây Nguyên, cần làm một số việc cấp bách và lâu dài, như quy hoạch đất đai cho cộng đồng các buôn làng tại chỗ; cấp đất sản xuất cho hộ dân tộc tại chỗ thiếu đất sản xuất; thu hồi đất chưa sử dụng hoặc sử dụng không hợp lý của các nông lâm trường giao lại cho người dân tại chỗ; thâm canh cây công nghiệp hàng hóa; coi trọng vai trò của buôn làng trong quản lý, sử dụng đất rừng; thu hút người dân tộc thiểu số vào làm công nhân trong các nông lâm trường quốc doanh bằng những hình thức thích hợp, hiệu quả;

thực hiện xã hội hóa lâm nghiệp Tây Nguyên; nhanh chóng giải quyết các đơn khiếu nại và các vụ tranh chấp đất đai...

Đã gần 30 năm trôi qua, nhưng đến nay, nhiều luận điểm về đất đai Tây Nguyên của GS. Đặng Nghiêm Vạn vẫn giữ nguyên tính thời sự. Năm 1999, trên cơ sở thực hiện kết quả đề tài cấp Bộ, Phòng Trường Sơn - Tây Nguyên của Viện Dân tộc học biên soạn bản thảo sách *Sở hữu và sử dụng đất đai ở các tỉnh Tây Nguyên*. Trong bản thảo này, ở mục *Kết luận, Kiến nghị* có một đoạn mang tính cảnh báo: *Sẽ là không quá sớm khi đưa ra lời cảnh báo rằng nếu không kịp thời có giải pháp khắc phục những khiếm khuyết của khai thác và sử dụng đất đai thì vấn đề dân tộc sẽ phát sinh trong nay mai ở Tây Nguyên, chỉ ít là mất ổn định, nghiêm trọng là máu sẽ đổ, với sự can thiệp vừa kín đáo, vừa trắng trợn của kẻ thù dưới chiêu bài bảo vệ người dân tộc, bảo vệ quyền tự do tôn giáo*. Có nhiều ý kiến khác nhau về đoạn viết này trước khi xuất bản. Không giống đa số ý kiến khác, sau khi đọc, GS. Đặng Nghiêm Vạn khẳng định đây là dự báo đúng và hay, cần kiên quyết để lại. Cuốn sách sau đó được Nhà xuất bản Khoa học xã hội ấn hành vào năm 2000, với nguyên văn lời cảnh báo nói trên và dự báo này là một trong những dự báo được dư luận đánh giá cao.

Tôi viết những dòng này để nói thêm về những đóng góp to lớn trong khoa học của GS. Đặng Nghiêm Vạn và còn thay nên hương thơm kính dâng hương hồn người thầy lớn nhất đã dìu dắt tôi trưởng thành trong khoa học mấy chục năm qua.